

GENÇLİĞİN RUHSAL PROBLEMLERİ ÇERÇEVESİNDE HZ. PEYGAMBER'İN EĞİTİM ANLAYIŞI VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ*

THE PROPHET MUHAMMAD'S EDUCATIONAL APPROACH AND PRACTICES IN THE CONTEXT OF YOUTH'S MENTAL PROBLEMS

Geliş Tarihi: 11.12.2018 Kabul Tarihi: 28.11.2019

✉ **MURAT KAYA**

DR. ÖĞR. ÜYESİ

BİNGÖL ÜNİVERSİTE İLAHİYAT FAK.

Orcid.org/ 0000-0001-6300-6256

halilim12@hotmail.com.tr

ÖZ

Gençlik, çocuklukla yetişkinlik dönemleri arasında yer alan, bedensel ve ruhsal gelişmeye paralel olarak karakter ve kişilik olgunlaşmanın da gerçekleştiği yaşamın önemli kesitlerinden biridir. İki farklı dönem arasında bir geçiş aşaması olan gençlik, ruhî ve fizikî değişim ve dönüşüme bağlı olarak pek çok sorunun da yaşanabildiği kritik bir zaman dilimidir.

Gençler, genelde iki tür sorun ile yüzleşmektedirler. Birincisi, ergenlikle birlikte ruhsal ve bedensel değişim ve gelişimin getirdiği içsel problemler, ikincisi ise aile ve sosyal çevrenin ürettiği dışsal problemlerdir. Gençlerde görülen şüphecilik, keskin inançlılık, aşırılık, isyan etme, birden tepki gösterme gibi içsel problemleri tanıtmak ve bu sorunlara Hz. Peygamber'in bakış açısını tespit ederek çözüm yolları sunmak çalışmamızın ana temasını oluşturmaktadır.

Hız. Peygamber'in eğitim anlayışı ve uygulamalarından yararlanarak gençlerin ruhsal problemlerine çözüm aramak ebeveyn ve eğitimciler için bir kazanımdır. Çünkü bir takım sosyal problemleri de tetikleyen gençliğin ruhsal problemlerini tanımak ve en az zararla atlatılmasını sağlamak birey ve toplum için farklı bir önemi haizdir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Muhammed, Gençlik, Ruhsal Problemler, Nebvî Eğitim.

ABSTRACT

Youth is an important period in life between childhood and adulthood when character and personality mature in parallel with physical and mental development. As a transitional stage between two different periods, youth is also a critical episode that various problems can arise depending on mental and physical change and transformation.

Young people usually face two types of problems. The first is internal problems brought by mental and physical change and development, and second is external problems caused by family and social environment. This study mainly attempts to provide an overview of internal problems such as scepticism, sharp beliefs, extremism, rebellious behaviour, short temper, sudden reactions, outburst of anger, intense sexual tendency, depression and mental crises experienced by youth, find out The Prophet Muhammad's point of view on such problems and present relevant solutions.

It is expected that seeking solutions for youth's mental problems by drawing from The Prophet Muhammad's educational approach and practices will provide a different advantage for parents and educators. The reason for that is because it is highly important for individuals and society to know youth's mental problems which also trigger certain social problems, and to help overcome such problems with minimum damage.

Keywords: Hadith, The Prophet Muhammad, Youth, Mental Problems, Prophetic Education.

Giriş

Hayatın dönüm noktaları arasında en karmaşık ve dinamik olanı şüphesiz gençlik dönemidir. Bu aşamada (13-25 yaş aralığında) genç, hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemlerini birlikte yaşadığından duygu, düşünce ve davranış olarak dengeye oturmamış bir ruhsal yapıya sahiptir. Gelgitlerin yoğun yaşandığı bu dönemde genç, kendisi ve çevresiyle sürekli çatışma halinde olduğundan şiddet, terör, ağır ruhsal bunalım, uyuşturucu bağımlılığı ve intihar gibi bireysel veya toplumsal pek çok sorunla da karşı karşıya kalabilmektedir.

Gençlik döneminin ruhsal bazı problemlerini tanımak ve bunların çözümüne dair Hz. Peygamber'in eğitim metodundan çeşitli arayışlarda bulunmak farklı bir önem arz etmektedir. İlahi destek ve yönlendirmeler ile bireysel ve toplumsal pek çok probleme çare bulan Hz. Peygamber, ruhen ve bedenlen sağlıklı bireyler yetiştirmiş ve medeniyete doğru yol almada eğitimciler için önemli bir örnek olmuştur.

Din ile irtibatları ve ilişkileri bağlamında gençleri üçe ayırmak mümkündür. Birincisi, dinî vecibelerini yerine getirmeye çalışan ve kendilerini dindar olarak tanımlayan gençler, ikincisi istenilen oranda dinî emirleri yerine getiremedikleri halde dünyaya bakışlarında ve fikriyatlarının oluşumunda dinin etkili olduğu gençler, üçüncüsü ise her türlü dinî inanç ve anlayıştan uzak duranlar. 2013 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre ilk iki grubun özelliğine sahip genç nüfus oranının %90'nın üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.¹ Dolayısıyla dinî vecibelerini yerine getiren veya

* Bu makale, 15-16 Ekim 2018 tarihinde Bingöl'de düzenlenen "Modern Çağda Gençliğin Anlam Arayışı" Sempozyumu'nda sunulan "Gençliğin Ruhsal Problemleri ve Hz. Peygamber'in Eğitim Anlayışı" adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Detaylı bilgi için bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, (Ankara: 2014), 43, 177, 180, 239.

getiremeyen pek çok genç, dünya görüşü, hayata bakış açısı itibariyle dinî referanslardan yararlanmaktadırlar.²

Gençlerin büyük çoğunluğunun dinî yaşam veya anlayışla iç içe olmaları, modern çağda mana eksenli çözüm arayışlarının ihmal edilmesi, diğer insanlara nazaran peygamberlerin idrak sahalarının daha geniş olması³ ve Allah Resûlü'nün muhatap kitlesinin büyük çoğunlukla gençlerden oluşması⁴ gibi durumlar bizleri böyle bir çalışmaya yöneltmiştir.

Gençler arasında yaşanan sorunlarda bireysel, toplumsal ve zamansal bazı farklılıklar söz konusu olsa da problemlerin ciddi benzerlikler gösterdiği de muhakkaktır. İlgili farklılıkları da göz önünde bulundurarak gençliğin ruhsal problemlerine Hz. Peygamber'in sünnetinden çözümler arayacağız. Çalışmamızda öncelikle gençlerde görülen bazı ruhsal problemler hakkında tanıtıcı bilgi verilecek akabinde bu problemlere çözüm olabilecek Hz. Peygamberin hayatında uygulama örnekleri sunulacaktır. Hz. Peygamber ve gençlik üzerine pek çok araştırmanın olduğu malum bir gerçektir. Ancak çalışmamız, özellikle gençliğin ruhsal problemlerinin çözümünde nebevî tecrübeyi konu edinmesiyle alana farklı bir kazanım sunacağı ümidindeyiz.

1. Gençliğin Getirdiği Ruhsal Problemler

Gençlik; ruhsal yapıda, ahlâk anlayışında, değer yargılarında, sosyal ilişkilerde ve kendini algılayışta bedensel ve psikolojik açıdan pek çok değişikliğin görüldüğü zihinsel olgunlaşma ve hayata hazırlık dönemidir.⁵ İç çatışmalar ve duygulardaki istikrarsızlık nedeniyle gençler; şüphelik, keskin inançlılık, aşırılık, bağımlılık, sinirlilik, isyankârlık, tedirginlik, içe kapanma, yoğun cinsel temayül ve depresyon gibi pek çok ruhsal problemlerle yüzleşebilmektedir.⁶

Gençlik ruhu, dine çok yakın ve dinle birçok yönden ilgili ve ilişkili olduğundan⁷ gençliğin ruhsal problemlerinin çözümünde dinin önemli bir fonksiyonu vardır. Örneğin din, yaşamın anlamını öğretmesi, emniyet duy-

² Hayati Hökelekli, "Gençlik ve Din", *Gençlik, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 15-16.

³ İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 2: 772-773.

⁴ Detaylı Bilgi için bkz. Nafiz Hüseyin Hammâd, *Ebhâsu seniyye fi ş-sünneti nebeviyye* (Beyrut: Dâru'l-Muktebas, 2018), 53-548; A'tâf Mâdî Mâdî, *Tevcihu'n-nebevî li'ş-şebâb* Yüksek Lisans Tezi, İslâm Üniversitesi, (Gazze: 2011), 17-38.

⁵ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013), 352-353, 359-360.

⁶ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, (İstanbul: Özgür Yayınları, 2012), 38-47, 125.

⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, 12-33.

gusu kazandırması ve kimlik tanımını yapmasıyla bireyi boşluk ve yalnızlık hissinden kurtarır. Duygusal ve sosyal birçok arzuyu tatmin edip manevi mutluluğa vesile olmasıyla din, mutsuzluk, tatminsizlik, sahipsizlik ve çaresizlik duygularına karşı bir savunma ve koruma görevi üstlenir. Ayrıca din, insani görev ve sorumlulukların sınırlarını belirlemesiyle toplumsal düzenin sağlanmasında da yardımcı kuvvet konumundadır.⁸ Gençlerde görülebilecek bazı ruhsal problemler ve Hz. Peygamber'in bu problemlere yönelik eğitim anlayışını ve uygulama örneklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1.1. Şüphencilik, Tenkit ve Farklı Arayışlar İçerisinde Olma

Gençlik, akıl ve duyguların uzun ve derin uykudan uyandığı, hızlı bir sıçrayışla hayatta büyük değişimlerin başladığı ve bu değişimle birlikte duygusal dalgalanmaların da yoğun yaşandığı bir zaman dilimidir.⁹ Bu değişim ve gelişimin sonucunda şüphencilik, eleştiri ve yeni anlam arayışları, gençlik döneminin tipik ruhsal özelliklerinden olmuştur.

Aşırı merakla birlikte soru sorma, sınama ve sorgulama ile hareket halinde olan zihinsel yapı, sürekli arayış içerisinde olduğundan daha önce tenkilden geçirilmeden kabul edilmiş düşünce ve inançlara yönelik bir eleştiri ve şüphe mekanizması geliştirir. Gencin bilgi toplama yöntemlerinde ve öğrenmelerinde çeşitli farklılıklar meydana geleceğinden kesin sonuçlara vararak tatmin oluncaya kadar bu evrede tenkit ve şüphencilik devam eder.

Toplumdaki inançlara şüphayla yaklaşmak, bu şüpheden kaynaklı çeşitli ruhi gerginlik, suçluluk ve hatta günahkârlık duyguları yaşamak, mevcut dinî yapıyı eleştirerek bazılarını kabul edip bazılarını ret etmek veya büsbütün bu inançlardan sıyrılmak gençlik döneminde karşılaşılabilecek durumlardır.¹⁰ Gençlerde zekâ ve muhakeme gücü arttığından edinilen bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi ve eleştirilmesi gerekli bir hal alır. Bu durum genci dinî şüpheye götürürken dinî duygunun daha bilinçli bir şekilde yerleşmesine de zemin hazırlayabilmektedir.¹¹

⁸ Asım Yapıcı, "Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri (Çukurova Üniversitesi Örneği), *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2009), 28-29.

⁹ İlhami Günay, "Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (2), (Winter, 2015), 443.

¹⁰ Mualla Selçuk, *Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu (İnanç ve Davranış Bütünlüğü açısından Bir Deneme), Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, (İstanbul: Ensar Neşriyat), tsz. 336-337; Abdülkerim Bahadır, "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 259-260.

¹¹ Hacı Yusuf Acuner, *14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlakî Yargı Gelişimi ve Ahlak Eğitimi* (Doktora Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, 2004), 47; Bahadır, "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler", 259.

Dinî şüphe ve kararsızlığın yoğunluğundan ve öğrendiklerini eleştirip irdeleme eğiliminden dolayı gençlik çağına dinî uyanış dönemi¹² veya bilinçli öğrenme çağı adı da verilmektedir.¹³ Nitekim sağlam temellere dayalı düşünceler, itminan uyandırarak gençte kaim bir yer edinirken çeşitli hurafelere dayalı inançlar ise genellikle bu evrede terk edilmektedir.

Dinî arayış, ergenlikteki kişilik gelişiminin doğal bir sonucudur. Bu dönemde çeşitli dinî arayışlara yönelme, geleneksel inanç ve değerleri sorgulama ve yeni değerler seçmeye girişme yönündeki gelişmeler dinî değişim için elverişli bir durum oluşturmaktadır.¹⁴

Bir dinî ayakta tutan ve sürekliliğini sağlayan en önemli fonksiyonları; ilah inancı, adalet anlayışı ve kalbe sunduğu itminan derecesidir. Mekke'de, putlara tapma şeklinde tezahür eden politeist bir tanrı inancı, sosyal adaletten mahrum toplumsal bir anlayış ve kalbi itminandan uzak dinî bir yaşam söz konusu idi. Mekkeli gençler, gençliğin getirdiği şüphecilik mantığı gereğince mevcut dinî yapıya karşı eleştiri mekanizmasını geliştirmiş ve yeni arayışlar içerisine girmişlerdir.

Dinî tercihte özgür olmayı önemseyen Allah Resûlü, kalbi ihtiyaçları esas alarak gençliğin heyecanını ve ihtiyaçlarını iyi okuyabilmiş, şüphe ve eleştirilere ehemmiyet vererek mana arayışlarında gençler için bir sığınak olmuştur. O, ilah inancına dair şüpheciliği tevhit ilkesiyle,¹⁵ yaşam koşullarına dair tenkidi sosyal adalet anlayışıyla¹⁶ ve ruhsal tatmine dair arayışları da ahlaki düstur ve dinî ibadetlerle sağlama gayretinde olmuştur.¹⁷

¹² Belma Özbaydar, *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, (İstanbul: Baha Matbaası, 1970), 13-14; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010), 112-113.

¹³ Selçuk, *Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu*, 335.

¹⁴ Hayati Hökelekli - Celal Çayır, "Gençlerin Din Değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkenler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2006), 27.

¹⁵ Hz. Peygamber, tevhid inancına bağlı kalarak Allah'a ortak koşmadan ölen kimselerin cennete gireceğini ifade etmiştir. Buhârî, "Tevhid", 33; Müslim, "İman", 153; Tirmizî, "İman", 18.

¹⁶ Örneğin, Hz. Peygamber, annesinden dolayı kölesine hakaret eden Ebû Zer el-Gıf-fârî'ye hiddetlenerek: "Sen hala cahiliye izleri taşıyan bir adamsın! Köleleriniz sizin kardeşlerinizdir, Allah onları sizin himayenize vermiştir. Kimin elinin altında böyle bir kardeşi varsa ona yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın, gücünün yetmeyeceği bir işi ona yüklemesin, yüklerse de yardım etsin." şeklinde uyarıda bulunmuştur. (Buhârî, "İman", 22; "Edeb", 44.) Her hak sahibine hakkını vermeyi tavsiye eden Allah Resûlü, (Buhârî, "Savm", 51) üstünlüğün ancak takvada olduğunu beyan ederek bütün insanların eşit olduğunu vurgulamıştır. Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr, *el-Beyân ve't-tebyîn*, thk. Abdusselâm Muhammed Harun, (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1998), 2: 33.

¹⁷ Dini yaşantı ve ibadetler, kişiye kendini anlamayı, olumlu ve olumsuz yönlerini tanıyıp kabullenmeyi öğretir. Aynı zamanda ibadetler insan için ruhsal birer destek ol-

Onun hayatı boyunca tevhid ilkesine dayalı bir ilah inancını, sosyal adalete dayalı bir yaşam tarzını ve ruhsal itminan sağlayan bir eğitim sistemini esas alması bu durumun en önemli göstergeleridir. Hz. Peygamber etrafında kümelenen sahâbinin büyük çoğunluğunun yirmi beş yaşından küçük gençlerden oluşması,¹⁸ gençlerdeki bu arayışın sonucudur.

Hz. Peygamber'in anlaşılır bir üslup ile tane tane konuşması,¹⁹ önemine binaen sözünü üç defa tekrar etmesi,²⁰ "içlerine işleyecek, ruhlarına tesir edecek belîğ söz söyle" (Nisâ, 4/63.) ilahi emir gereğince akla ve kalbe hitap etmeyi önemsemesi ve zamansız sayılabilecek kimi sorulara dahi cevap verme gayretinde olması,²¹ gençlerdeki şüphecilik, tenkit ve anlam arayışlarına önem verdiğinin göstergesidir.

Sahabilerdeki sorgulama, eleştiri ve arayış, Hz. Peygamber'e tabi olmakla nihayete ermemiş, Allah Resûlü'nün bazı icraatları da tenkide tabi tutulmuştur. O, tenkitleri müsamaha ile karşılayıp sabırla çözüme kavuşturmayı tercih etmiştir. Örneğin, Hudeybiye Barış Antlaşması sonrasında sahabiler, antlaşma maddelerini aleyhlerine sayarak antlaşmayı tenkit etmiş ve Hz. Peygamber'in emirlerini ağırdan almışlardır. Sahâbinin eleştirisine fevri çıkış ile tepki göstermeyen ve durumu sükûnet ile yönetmeyi tercih eden Allah Resûlü, eşinin yönlendirmesini dikkate alarak kurbanını kesip tıraş olunca sahâbiler de kurbanlarını kesip tıraş olmuşlardır.²² Huneyn Savaşı'nda ele geçirilen ganimetlerin büyük bölümü kalpleri İslâm'a ısınсын diye Arap kabilelerinin reislerine ve Kureyş'e dağıtılınca Ensar'dan bazı gençler, uygulamayı Allah rızası gözetilmeyerek yapılan bir taksimat olarak değerlendirip kavmini önceliyor diyerek Allah Resûlü'nü tenkit etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ensar'ı toplayıp "Ey Ensar! Bazı insanları kazanmak ve gönüllerini İslâm'a ısındırmak için verdiğim dünyalıktan dolayı bana darıldınız mı? Ey Ensar! Başkaları deve ve koyun sürülerini alıp memleketlerine dönerken siz, Allah'ın Resûlü'nü alıp Medine'ye dönmeye razı değil misiniz? Nefsim kudretinde olan Al-

duklarından insan karakteri üzerinde düzenleyici, sağlamaştırıcı ve yönlendirici etkiye de sahiptirler. Akif Hayta, "İbadetler ve Ruh Sağlığı", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 120, 122, 126.

¹⁸ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 339.

¹⁹ Hz. Ayşe şöyle der: "Allah Resûlü konuşurken, eğer biri çıkıp kelimeleri saymak istese sayardı. Buhârî, "Menâkıb", 23; Müslim, "Zühd", 71; Tirmizî, "Menâkıb", 20.

²⁰ Buhârî, "İlim", 30, "Vudu", 27, "İsti'zan", 13; Ebû Dâvûd, "İlim", 6; Nesâî, "İftitah", 7.

²¹ Örneğin bir sohbet esnasında zamansız ve aniden kıyametin ne zaman olacağını soran sahâbiyi incitmemiş, sohbetinin sonunda "İş ehil olmayana verildiğinde kıyame-ti bekleyiniz." diyerek soruyu cevaplamıştır. Buhârî, "İlim", 2.

²² Detaylı bilgi için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2011), 217.

lah'a yemin olsun ki, eğer hicret olmasaydı, Ensar'dan biri olmayı tercih ederdim. Eğer bütün bir insanlık bir yoldan, Ensar da bir yoldan gitse, ben Ensar'ın seçtiği yoldan giderim. Ya Rabbi! Sen Ensar'ı, çocuklarını ve torunlarını bağışla.” şeklinde duygu yüklü bir konuşma yapmıştır. Gözyaşları içerisinde Hz. Peygamber'i dinleyen Ensar, dünyalık yerine Allah Resûlü'nü tercih ettiklerini beyan etmişlerdir.²³ Görüldüğü üzere Allah Resûlü, eleştirilere bigâne kalmamış, tenkitçi gençlerin kalplerine su serpiştirerek²⁴ muhatapları için ikna yolunu tercih etmiştir.

Sahâbe; şüphe, tenkit ve arayıştan vazgeçmemiş nerdeyse her dinî buyruğu daha iyi anlamak için sorgulayarak içselleştirme gayretinde olmuştur. Örneğin, Hz. Peygamber, Kâbe'ye saldırmak üzere bir ordunun yola çıkacağını ve bu ordu, تنها bir bölgeye ulaştığında bütünüyle yerin dibine geçirileceğini haber verince, Hz. Aişe: “Ya Resûlullah! Ordunun içinde onlardan olmayan veya ticaret ile uğraşan kimseler de var iken bu nasıl olabilir, diye sorar. Bunun üzerine Allah Resûlü: “Musibet herkesin başına gelecek ancak herkes sonradan niyeti üzerine dirilecektir.” buyurup muhatabının itirazını cevaplayarak olayı anlamasına yardımcı olmuştur.²⁵ Yine Allah Resûlü'nün yanına varıp kendisine can yakıcı bir takım sorular soracağını ifade eden arkadaşına Hz. Peygamber, dilediğini sor diye cevap vermiş ve akabinde pek çok soruyu incitmeden samimiyet ve sükûnet içerisinde cevaplayarak muhatabını tatmin etmeye gayret göstermiştir.²⁶

Bir eğitimci olarak fikir rehberi olmayı yeğlemek, muhatabıyla saygı çerçevesinde ahlaki bir disiplin oluşturmak ve bireylere kendilerini ifade edebilecekleri sosyal ortamlar hazırlamak gibi durumlar, karakter eğitim modelinin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken temel bazı ilkelerdir.²⁷ Allah Resûlü gençleri yeni dine davet etmekle birlikte onlarda bir karakter gelişim süreci de başlatmıştır. Bu süreçte kendisi için en önemli destekleyici unsurlar, bir eğitimde bulunması gereken formasyonu bünyesinde barındırmış olmasıdır.

Din adamlarının dine ters düşen veya kendilerinden beklenmeyen bir takım tavır, davranış ve açıklamalarda bulunmaları dinî şüphelerin başlangıcında önemli bir yere sahiptir.²⁸ Bu durumun farkında olan Allah

²³ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu 'l-ümem ve 'l-mülük*, nşr. Ebû Suheyb el-Kermî, (Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Develiyye, tsz.), 448; İbnü'l-Esîr, Abdulkarim b. Abdulvahid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi 'l-târîh*, Thk.: Ebi'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987), 2: 144.

²⁴ Seyfullah Kara, *Peygamber Döneminde Gençlik*, (İstanbul: Ağaç Kitapevi Yayınları, 2009), 105.

²⁵ Buhârî, “Buyû”, 49.

²⁶ Müslim, “İman”, 10.

²⁷ Detaylı bilgi için bkz. Faruk Kanger, *Peygamber Ahlâkını Referans Alan Karakter Eğitimi*, (İstanbul: Kampanya Kitapları Yayınları, 2012), 58-62.

²⁸ Bahadır, “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler”, 279.

Resûlü, sözleri ile davranışları arasında tam bir uyumun sağlanması için yaşayarak öğretmeyi tercih etmiş,²⁹ bir şeyi emrettiğinde de öncelikle kendisi yapmaya ciddi önem vermiştir.³⁰

Hız. Peygamber, “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah’tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et...” (Âl-i İmrân, 2/159.) ilahi uyarı gereği sükûneti tercih ederek gençlere anlayış göstermiş, onlarla görüş alışverişinde bulunmuş ve gençlerin kendisi etrafında kenetlenmelerine zemin hazırlamıştır.

Gençlerdeki şüphencilik, tenkit ve yeni arayışların belli bir denge dâhilinde kontrol altında tutulması da farklı bir önem arz etmektedir. Soru sormayı cehaletin ilacı olarak değerlendiren³¹ Allah Resûlü, şeytanın âdemoğlu ile kalbi arasına girebileceğini hatırlatarak³² aşırı şüphenci olmayı uygun görmemiş³³ ve özgürlük alanını kısıtlayacağı endişesinden zaman zaman soru sormayı da yasaklamıştır.³⁴

1.2. Keskin İnançlılık ve Aşırılık

Gençlik, kabına sığmayan bir beden gücünün, cesaretin, kaynayan kânın kısaca olumlu ve olumsuz tüm duygu ve birikimlerin yoğun, bütün tepkilerin de aşırı olduğu bir dönemdir.³⁵ Dolayısıyla coşkun bir ruh haline sahip olmak, mutlak doğruların sadece kendisinde toplandığına inanmak ve duygusal dalgalanmalardan ötürü aşırılıklara düşmek ergen yaş çağının genel özelliklerindedir.

Gençlik döneminde beden, normal seyirden farklı olarak ani değişim

²⁹ “Bazen evime döndüğümde yatağımın üzerine düşmüş bir hurma bulurum. Yemek için onu yerden alırım. Fakat sonradan onun sadaka olmasından korkarak bırakırım.” Buhârî, “Lukata”, 6; Müslim, “Zekât”, 163.

³⁰ Ebû Gudde, Abdulfettâh, *Bir Eğitimi olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Öğretim Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım, (Ankara: Otto Yayınları, 2018), 66.

³¹ Ebû Dâvûd, “Taharet”, 125; İbn Mâce, “Taharet”, 93.

³² “Şüphesiz şeytan âdemoğlu ile kalbi arasına girer ve kişi kaç rekât namaz kıldığını bilemez. Bu hal kişinin başına geldiğinde selamdan önce iki secde etsin.” İbn Mâce, “İkamet”, 135.

³³ “Biriniz namazın rekâtında şüpheye düştüğünde şüpheyi atsin ve bildiği rekâtı üzerine hareket etsin. Eğer namazı tamam ise, fazla kılınan rekât nafîle olur. Eğer noksan kılmış ise, o rekât, namazın tamam olmasına vesile olur. Namazın sonunda yaptığı iki secde de şeytanın burnunun toprağa sürünmesine sebep olur.” Müslim, “Mesâcid”, 88, 89; Nesâî, “Sehiv”, 24; İbn Mâce, “İkâmet”, 132.

³⁴ “Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz.” Buhârî, “İ’tisâm” 2; Müslim, “Hac”, 412, “Fedâil”, 130-131.

³⁵ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 18-21.

ve gelişim gösterdiği gibi zihinsel yapı da denetimli bir gelişme göstermemekte normalin ötesinde farklı bir tepkimeye bulunmaktadır. Bundan ötürü genç, mevcut sınırları ihlal ederek ölçülü davranış sergilemekte zorlanabilmektedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere mevcut dinî yapılara şüphe veya tenkid perspektifinde yaklaşmak gençlerde karşılaşılabilen ruhsal bir tutum olduğu gibi inançları eleştirisiz kabul etmek ya da düşüncelerinde keskin inançlı olmak da gençlerde sık rastlanılabilen ruhsal bir yapıdır.³⁶ Dolayısıyla yol gösterici nasihatlere duyarsız, kendilerine yönelik eleştirilere karşı da olağanüstü duygulu olduklarından hükümlerinde ısrarcı ve üyesi oldukları grubun fikirlerine de olağanüstü bağlıdırlar.³⁷

Nebevî eğitim metodunda; duygu ve davranışlarında aşırı, inancında da keskin olmayı tercih edenlere karşı; geçmiş hataları kurcalamadan af, sükûnet ve müsamaha ile bireyi kazanma eğilimi söz konusudur. Örneğin, babası gibi Müslümanlığın en katı muhaliflerinden olan ve neredeyse İslâm karşıtı hareketlerin hemen hepsinde faal rol alacak kadar inancında keskin biri olan İkrime b. Ebû Cehil'i Hz. Peygamber, af etmiş³⁸ ve Mekke'ye döndüğünde "*Süvari muhacir, hoş geldin!*" diyerek müsamaha ile onu kucaklamıştır.³⁹ Hz. Peygamber'in amcasını vahşice öldürüp, Allah Resûlü'ne ne acı günlerinden birini yaşatan⁴⁰ ve her türlü günahı tattığını ifade ederek davranışlarında aşırılığı tercih eden Habeşli köle Vahşî b. Harb'i de sükûnet içerisinde af etmiş, geçmiş hatalarının gündeme gelmesine de müsaade etmeyerek inananları arasına dâhil etmiştir.⁴¹ Ganimet paylaşımında Hz. Peygamber'in taksimatını beğenmeyerek "Ya Resûllullah adil ol" diyen arkadaşını da incitmeden "Ben adil olmayacak isem kim adil olabilir" sükûnetiyle uyarmıştır.⁴²

Gençlik dönemindeki zihinsel ve duygusal yapı, insanın aşkın bir alana açılımını sağlayıp gencin farklı dünyalara girmesine neden olabilmektedir. Bu durum, insan davranışlarında aşırılık vesilesi olup inancı ve değerleri uğruna bireyi, kendisine engel oluyor endişesiyle bir takım arzu ve ihtiyaçlarını temelden yok etme eğilimine götürebilmektedir.⁴³

³⁶ Selçuk, *Gençlik Çağı*, 336-337.

³⁷ Cezmi Tahir Bertin, *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1978), 8.

³⁸ Abdullah Aydınlı, "İkrime b. Ebû Cehil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22: 42.

³⁹ Tirmizî, "İstizân", 34.

⁴⁰ Vâkidî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitâbu'l-meğâzî*, thk. Marsden Johannes, (Kahire: Alemu'l-Kutub, 1984), 1: 332.

⁴¹ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Vahşî b. Harb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 450.

⁴² Buhârî, "Menâkıb", 25.

⁴³ Şuayip Özdemir ve Rahime Kavak, "Kur'ân ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellik-

Aşırılıklardan uzak durmak, davranışlarında tutarlı olmak veya denge ile ölçülü hareket etmek nebevî eğitim metodunun bir gereğidir. Dünyevi ya da uhrevi her türlü aşırılığa karşı direnç gösteren Allah Resûlü, dinde aşırı davranmayı helak olma sebebi kabul etmekte⁴⁴ ve bu yönde genç arkadaşlarına sürekli uyarılarda bulunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber, Allah rızasını kazanmak için, gecelerini sürekli namazla geçireceğini ahdeden, gündüzleri sürekli oruç tutacağını ifade eden ve ibadetlere zaman ayıracağından hanımına yaklaşmamaya söz veren üç arkadaşını bu tür davranışlardan men etmiştir.⁴⁵ O, bıkkınlık oluşturur endişesiyle genç sahabilerden olan Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın, Kur'ân-ı Kerim'i bir gecede okuyup bitirmesine müsaade etmemiştir.⁴⁶ Sürekli güneş altında ayakta durmayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adayan Ebû İsrail adlı bir adamı “Gölgelensin, konuşsun, otursun ve orucunu tamamlasın.” şeklinde uyarmıştır.⁴⁷ Namazda ayakta iken yorulunca mescitte bir ipe tutunan Zeyneb için “Hayır, bu ipi çözünüz. Sizden biri zinde ve dinç olduğu (sürece) namaz kılsın. Yorulunca da hemen yatsın.” telkininde bulunmuştur.⁴⁸ Görüldüğü üzere Allah Resûlü, gençlerle yakından ilgilenmekte, aşırılıklara karşı sert tepki göstermeden müsamaha ile gençleri ikna ederek aşırılıkları törpülemeye gayret etmektedir.

Duygu, düşünce ve davranışta sürekli dengeli davranmayı öneren Hz. Peygamber, hayatın her alanında kolaylığı ilke edinerek⁴⁹ orta yolda kalabilmeyi tavsiye etmiş,⁵⁰ serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka en kolay olanını tercih etmiştir.⁵¹ O, gücü oranında iş yapmayı tavsiye etmiş⁵² ve dinî yaşanılır olmaktan çıkaran aşırılıkları da asla uygun görmemiştir.⁵³

leri,” *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*, 9/2 (Ankara: 2014), 1223.

⁴⁴ “Dinde aşırılıktan sakınınız. Sizden öncekiler ancak dindeki aşırılıkları sebebiyle helak oldular.” İbn Mâce, “Menâsik”, 63.

⁴⁵ Buhârî, “Nikâh”, 1.

⁴⁶ İbn Mâce, “İkâmet”, 178.

⁴⁷ Buhârî, “Eymân ve'n-Nuzûr”, 31.

⁴⁸ Buhârî, “Teheccüd”, 18.

⁴⁹ “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz” Buhârî, “İlim 11”; Müslim, “Cihad”, 6.

⁵⁰ “Ey insanlar size orta yol gerekir. Siz bıkmadıkça Allah asla bıkmaz.” İbn Mâce, “Zühd”, 28.

⁵¹ Bu hususu Hz. Aişe şöyle dile getirmektedir: “Resûllullah (s.a.s.) iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığında günah olmadığı takdirde mutlaka en kolay olanını tercih ederdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran da kendisi olurdu.” Buhârî, “Menâkib”, 23; Müslim, “Fedâil”, 77.

⁵² “Size bir iş emrettim mi, gücünüz yettiği oranda yerine getiriniz. Bir şeyden yasakladığımda ondan da kaçınınız.” İbn Mâce, “Mukaddime”, 1.

⁵³ Hz. Peygamber'in ibadetlerde dengeli olup kolaylığı tavsiye ettiğine dair detaylı

1.3. İsyankârlık ve Mutlak Özgürlük İsteği

Gençler, yaşadıkları fiziksel ve ruhsal değişme ve gelişmelere bağlı olarak kendi varlıklarının şuuruna varıp benliklerini ortaya koymaya başlarlar.⁵⁴ Kendini ispatlamak ve farklılığını ortaya koymak için yerleşik kural ve değerleri reddetme, gençliğin doğasının yansımaları olduğundan bu dönemde genç, ailesi ve toplumuyla çeşitli gerginlik, çatışma ve zıtlasmalar yaşayabilmektedir.⁵⁵ Bu tür bir zihinsel yapı, gençlerin isyan etme dürtüsünü kuvvetlendirmekte ve genci özgürlük arayışına sürüklemektedir.

Kendisini yüceltme, bağımsızlık arzusu ve özgür olma isteği gibi duyguları yoğun yaşayan genç, kendisi ve çevresiyle sürtüşme ve savaşıma halinde olabileceğinden başkaldırma eğilimindedir. Yaşadığı gelgitler, tedirginlikler ve zıtlasmalar nedeniyle genç, toplumsal bazı müdahalelerle karşılaşır. Özellikle ebeveyn müdahaleleri, kimi zaman olumlu bazı sonuçlar verirken kimi zaman da gençlerde var olan “otoriteye isyan” düşüncesini tetikleyebilmektedir. Böylece genç, ailesinden koparak yakın hissettiği arkadaş çevresine veya model aldığı şahsa yönelebilmektedir.

Mekke’de Bilâl-i Habeşî, Habbâb b. Eret, Ammâr b. Yasir ve Suheyb-i Rûmî gibi özgürlüğünü yitirmiş köleler ile Hz. Ömer, Mus’ab b. Umeyr ve Halid b. Velid gibi bedenlen özgür ancak ruhen çeşitli arayışlar içerisinde olan gençler var idi.

Gençlerde istenilen davranış değişikliklerinin rahatlıkla yapılabilmesi veya yeni davranış ve tutumların kazandırılabilmesi için hürriyet prensibine ciddi ihtiyaç vardır.⁵⁶ Sağlıklı bir değişim ve dönüşüm adına Allah Resûlü, genç kuşağa değer veriyor, onlarla yakından ilgileniyor ve özgürlük arayışlarında en samimi destekçileri oluyordu. İlk Müslümanlar arasında isyan etme eğilimi ön planda olan özgürlük arzusunda kölelerin önemli bir yekûn oluşturması bu durumun açık göstergesidir.

Gençliğin arzu ve ihtiyaçlarını önemseyen Hz. Peygamber, kişisel hürriyetin, tüm mabutlardan kurtulup sadece Allah’a yönelmede olduğunu hatırlatmıştır.⁵⁷ O, her bireyin eşit haklara sahip olduğu, sınıf ve statü

bilgi için bkz. Saffet Sancaklı, “Hz. Peygamber’in İbadetlerde Öngördüğü İ’tidal ve Kolaylık Anlayışı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000).

⁵⁴ Naci Kula, “Gençlik Döneminde Kimlik ve Din”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 46-50.

⁵⁵ İrfan Başkurt, “Gençlik, Madde Bağımlılığı Ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım)”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003), 95.

⁵⁶ Şakir Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları (Buhari ve Müslim Örneği)*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 118.

⁵⁷ Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları (Buhari ve Müslim Örneği)*, 119, 123.

üstünlüğünün olmadığı bir yaşam vadetmiş⁵⁸ ve gençleri, nefsin arzu ve isteklerinin köleliğinden kurtulmaya, sadece Allah'a ibadet ederek insan olduklarını idrak etmeye çağırmıştır.⁵⁹ Özgürlük arzusunda olan gençler, arayışlarını Allah Resûlü'nün yanında bulmuşlardır. Onun çağrısının kısa zamanda özellikle gençler arasında yaygınlık kazanması, davetin içerik ve metodunun gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermesinden kaynaklanmıştır.

Gelişim süreci içerisinde genç, model insan arayışındandır. Kendisine örnek aldığı şahısla özdeşleşme/aynileşme sürecini yaşar. Dolayısıyla model şahsın kimliği, statüsü, hayat standartları özgürlük arayışında olan gençler için büyük önem arz etmektedir.⁶⁰ Toplumda saygınlık kazanma, nereye ait olduğuna karar verme ve model insan arayışında olma, gençler için doğal bir ihtiyaçtır.⁶¹ Bu ihtiyacı iyi okuyabilen Allah Resûlü, söz ve davranışlarındaki tutarlılığı,⁶² gençlere hedef koyma becerisi ve lider olma vasfındaki üstünlüğü ile çağdaşları için en güzel örnek olmuştur.⁶³ Örneğin, "...bir ömür boyu içinizde durmuştum" (Yûnus, 10/16.) ifadesi ile gençliğinde ve risâleti sonrasında yanlış inanç ve yaşayıştan korunduğunu ifade etmiş⁶⁴ ve ömrü boyunca söylemleriyle uyumlu yaşayarak gençlere güven vermiştir. O, Mekke'deki model insan kıtlığının farkına varmış ve gençler için ideal bir örnek olmaya ciddi gayret göstermiştir.

Nebevî eğitim metodunda, gençlerdeki bazı uç duyguları köreltip tamamen yok etmek değil, o duyguları doğru yönlendirme esastır. Örneğin Hz. Peygamber, kimi fitratlarda yer alan tez canlılık, başkaldırı veya isyan etme gibi duyguları, kötülük veya haksızlıkların önlenmesi duyarlılığına dönüştürebilmiştir. Hz. Ömer'deki ani çıkış ve tepkisel duruşların, dinî esasların korunmasındaki aşırı hassasiyete dönüşmesi bu durumun yansımasıdır.

Gençlerin eğitimi ile yakından ilgilenen Hz. Peygamber, kendisine ina-

⁵⁸ Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde: "Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktır. Allah katında en üstün olanınız Ondan en çok korkanıdır. Arab'ın Arap olmaya takva dışında hiçbir üstünlüğü yoktur." buyurarak bütün insanların eşit olduğunu vurgulamıştır. Câhiz, *el-Beyân ve'l-tebyîn*, 2: 33.

⁵⁹ "Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın..." (Nisâ, 4/36).

⁶⁰ Başkurt, "Gençlik, Madde Bağımlılığı Ve Korunma Yolları", 99- 100.

⁶¹ Başkurt, "Gençlik, Madde Bağımlılığı Ve Korunma Yolları," 100.

⁶² Hz. Hatice, ona olan güveni şu şekilde ifade etmektedir: "Üzülme, Allah'a yemin ederim ki, O seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen akrabama yakın alaka gösterir, sözün doğrusunu söylersin. Emanete riayet eder, komşularına müşfik davranırsın..." Buhârî, "Bedü'l-Vahy", 3, Müslim, "İmân", 252.

⁶³ "Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir." (Ahzâb, 33/21).

⁶⁴ Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, trc. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987), 1: 102.

nan gençleri başıboş bırakmamış, onlara dünya zevklerinin geçici olduğunu, kalıcı olanın da ahiret nimetleri olduğunu kavratmaya çalışmıştır.⁶⁵ Allah Resûlü'nün en büyük başarılarından biri, özgürlük arayışında olan gençlere etrafında kenetlenenleri evrensel bir hedef göstermiş olmasıdır. O, ortak koşmadan sadece Allah'a inanmanın ve salih amellerde bulunmanın temel hedef olduğunu hatırlatmış⁶⁶ ve nihai hedef olarak da cenneti göstermiştir.⁶⁷ Nebvî eğitim metodu, gençliğin ihtiyaç ve idealleriyle uyum gösterince, gençlerde Hz. Peygamber'e karşı derin bir sevgi ve bağlılık söz konusu olmuştur.⁶⁸

1.4. Sinirlilik, Birden Tepki Gösterme ve Öfke Patlamaları

Güvensizlik, tedirginlik, kararsızlık ve gergin bir hal üzerinde olma, gençlik çağının karmaşık ruhsal hallerindedir.⁶⁹ Her şeyin kendi ideal dünyasındaki gibi olmasını isteyen ergen, çocukluk döneminde idealize ettiği mükemmel dünya arayışındadır.⁷⁰ O, bu arayış esnasında isteklerinin mutlak doğrular olduğuna inanır ve isteklerinde ısrarcıdır. Onları elde edemeyince hiddetlenir, birden tepki gösterir ve zaman zaman çeşitli öfke patlamaları yaşar.

Asabılık, tepkisellik veya öfkeye dayalı tutumlar, ancak sabır ve doğru davranış ile sükûnete ererler. Gençleri utandırmadan, azarlamadan; sevgi, ilgi ve müsamaha ile yatıştırmak, nebevî eğitim metodunun bir gereğidir. Gençlerin ruh hallerinden anlayan Allah Resûlü, onlara olan sevgisini açıkça beyan etmiş, his ve duygularını okşamış ve yanında kendilerini rahat hissetmelerine de olanak sağlamıştır. Örneğin kendisine on yıl hizmete bulunan Enes b. Mâlik'i bir defa olsun incitip kırmamış,⁷¹ olumsuz bir davranış ile karşılaştığında şahsı hedef gösterip onu ayıplamak yerine "İnsanlara ne oluyor da şöyle yapıyorlar!"⁷² diye genele hitaben uyarılarda bulunmuştur. Genç sahabilerden olan Muâz b. Cebel'in elinden tutmuş ve Allah'a yemin ederek kendisini sevdiğini ifade etmiştir.⁷³ Zübeyr b. Avvâm için de: "Her peygamberin bir yardımcısı vardır. Benim yardımcım da Zü-

⁶⁵ Buhârî, "Tefsir", (Sure, 66), 2; Müslim, "Talak", 3692.

⁶⁶ "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, 'Sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır' diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın." (Kehf, 18/110).

⁶⁷ Sabri Akpolat, "Peygamberimiz ve Gençlik", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2007), 216.

⁶⁸ Tirmizî, "Edeb", 72, "Menâkıb", 9; Ebû Dâvûd, "Edeb", 18.

⁶⁹ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 125-126.

⁷⁰ Berkün, *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*, 47-49.

⁷¹ Müslim, "Fedâil", 54; Ebû Dâvûd, "Edeb", 1.

⁷² Ebû Dâvûd, "Edeb", 6.

⁷³ Ebû Dâvûd, "Salat", 359; Nesâî, "Sehv", 60.

beyr'dir."⁷⁴ buyurarak gençlerin hissiyatlarını tatmin etmeyi önemsemiştir.

Öfkeye hâkim olmayı öğütleyen,⁷⁵ öfkeyi yenmenin asıl kuvvet olduğuna vurgu yapan⁷⁶ ve öfkenin şeytandan olduğunu ifade ederek abdest almanın öfkeliyi sakinleştireceğini hatırlatan⁷⁷ Allah Resûlü, gençlerin dünyalarına inerek onlarla arkadaş olabilmeyi başarmış, gençlere değer vermiş ve onlar için rahat ve samimi ortamlar oluşturmuştur. Örneğin kadınlar, kendilerini rahat hissederek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında oturabilmiş, ona soru sorabilmiş ve yüksek bir ses tonuyla kendisiyle konuşabilmişlerdir.⁷⁸

Ruh hallerinden anlayarak samimiyetle sevgisini ifade edip, duygularını okşamak, gençler için kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlar hazırlamak ve taşkınlıklarına karşı sabır ile doğru davranış sergilemek,⁷⁹ gençlerin deşarj olmalarına ve sakin bir ruh halini benimsemelerine imkân sağlamakta ve gencin ruhsal olarak belli bir denge ve sükûnet üzerinde kalmasına da vesile olmaktadır.

1.5. Duygu ve Düşüncedeki Yoğun Cinsel Temayül

Genç, kendisine heyecan ve haz veren şeyleri yapmaya büyük önem verir. Çevresiyle çatışma pahasına dahi olsa bu dürtülerini doyurmaya çalışır. Davranışı haz ilkesine göre belirlendiğinden doyuma düşkündür. Yaptığının kötülüğüne inansa bile elde edeceği hazza karşı koyması da zordur.⁸⁰

Gelişim sürecine bağlı olarak gencin duygu, düşünce ve davranış dünyasına hâkim olan ana unsurlardan birisi de cinsel arzularıdır.⁸¹ Cinsel arzunun yoğunluk seviyesinin ergenlikle birlikte artış göstermesi, gençlerde ruhsal bazı buhranlara ve toplumsal bazı inkırazlara neden olabilmektedir. İlegal yollarla doyuma ulaşma arayışları, şahsa ve toplumsal hayata ciddi zararlar vereceğinden cinsel arzuların kontrolü veya legal yollarla tatmini, sağlıklı bir gençlik ve toplum için hayati önem arz etmektedir. Çünkü cinsel ihtiraslara köle olmak, genci ruhen derin çıkmazlara sürüklemekte, tedavisi mümkün olmayan hastalıklara neden olmakta ve aile müessesesini yok ederek toplumsal beka için önemli birer tehdit oluşturmaktadır.

Bu tür tehlikelerin farkında olan Allah Resûlü, evlilik dışı gayri meşru

⁷⁴ Buhârî, "Cihad", 40; Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 1879.

⁷⁵ Buhârî, "Edeb", 76; Tirmizî, "Birr", 73; Muvatta', "Hüsnü'l-Hulk", 11.

⁷⁶ Buhârî, "Edeb", 76; Müslim, "Birr", 107; Muvatta', "Hüsnü'l-Halk", 12.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, "Edeb", 4.

⁷⁸ Buhârî, "Fedâilu's-Sahâbe", 6; Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 22.

⁷⁹ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Bedevînin biri, Peygamberin mescidinde küçük abdestini bozdu. Mescitte bulunanlar kızdılar, bağrıştılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Onu bırakın. İdrarını yaptığı yere de bir kova su dökün ve temizleyin. Sizler kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak değil..." Buhârî, "Vudû", 58; Müslim, "Taharet", 100.

⁸⁰ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 55, 56, 85.

⁸¹ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 55; Hökekleli, "Gençlik ve Din", 24.

beraberliklere net bir tavırla karşı çıkmış ve zinanın büyük günahlardan olduğunu hatırlatarak⁸² gençleri ilgili tehditlere karşı korumaya büyük özen göstermiştir. Hz. Peygamber, gençlerdeki yoğun cinsel temayülün çözümü için de İslâm'da ruhbanlığın olmadığına vurgu yapmış,⁸³ evliliği sürekli tavsiye etmiş,⁸⁴ evliliği geciktirmeyi uygun görmemiş,⁸⁵ evlenmeye güç yettirmeyen gençleri de oruç tutarak sabırlı olmaya davet etmiştir.⁸⁶ O, evliliğin devamlılığını önererek⁸⁷ aile müessesesini ve toplumsal refahı da sağlamlaştırmaya ayrı bir özen göstermiştir.

Hız. Peygamber (s.a.s.), gençlerdeki yoğun cinsel temayülü de sabır, anlayış ve ikna yoluyla çözüme kavuşturma eğiliminde olmuştur. Örneğin, cinsel yoğunluğunu kontrol altında tutmaya tahammül edemeyen ve gayri meşru bir beraberlik için kendisinden izin isteyen genci kınayıp cezalandırmamış, ona ilişkide bulunacağı kadının başkasının annesi, kız kardeşi, teyzesi veya halası olacağını hatırlatarak empati kurmasını sağlamıştır. Hatasını anlayan genç, ikna olup tövbe edince Hz. Peygamber (s.a.s.), kendisine iffetli bir hayat sürdürebilmesi ve duygularına hâkim olabilmesi için de dua etmiştir.⁸⁸ Görüldüğü üzere Allah Resûlü, sorunun çözümü için gencin halinden anlamaya çalışmış ve aklına hitap ederek onu ikna etmeyi tercih etmiştir.

1.6. Depresyon ve Ruhsal Buhranlar

Ergenlik ile birlikte kim olduğuna karar verip ne olacağını düşünerek toplum içerisinde kişilik sınırlarını belirlemeye çalışan ve böylece toplumda yer edinmeye gayret gösteren genç,⁸⁹ bu aşamada pek çok ruhsal ağır travma ile de savaşmak mecburiyetindedir. Kendisi ve çevresiyle sürekli mücadele halinde olan genç, bu savaşta mağlup olma ihtimali ile de karşı karşıyadır. Mağlubiyetin vukuu bulduğu ve savunma mekanizmasının da zayıflayıp çöktüğü bu hale, depresyon hali adı verilir.

Ruhsal bir çöküntü halini ifade eden depresyon, genelde şu şekillerde kendisini hissettirir: Ümitsizlik, güvensizlik, neşesizlik, halsizlik, huzur-

⁸² “Yüce Allah kıyamet gününde zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar ve kibirlenen fakir ile konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bakmaz ve onlar için korkunç bir azap hazırlar.” Müslim, “İman”, 172; Nesâî, “Zekât”, 75, 77.

⁸³ İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah ed-Dinâverî, *Uyûnu'l-ahbâr*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, tsz.), 4: 18.

⁸⁴ “Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa evlensin. Zira evlilik, gözü kötülükten ve insanı da iffetsizlikten korumaktadır.” Buhârî, “Nikâh, 3”, Müslim, “Nikâh”, 1, 3; Nesâî, “Nikâh”, 3; İbn Mâce, “Nikâh”, 1.

⁸⁵ “Ey Ali, üç şeyi geciktirme: Vakti gelince namazı, hazır olunca cenaze defnetmeyi ve dengini bulunca da evlenmeyi.” Tirmizî, “Salat”, 14.

⁸⁶ “... Evlenmeye imkân bulamayanlar oruç tutsun. Çünkü orucun, şehveti dizginleme özelliği vardır.” Buhârî, “Nikâh”, 3; Tirmizî, “Nikâh”, 1.

⁸⁷ “Boşanma, Allah'ın en sevmediği *helaldir*.” Ebû Dâvûd, “Talak”, 3.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 256-257.

⁸⁹ Selçuk, *Gençlik Çağı*, 336-337.

suzluk, can sıkıntısı, zevk alamama, iştahsızlık veya aşırı yemek yeme, uykusuzluk veya aşırı uyku, kendini değersiz hissetme, önemsiz nedenlerden dolayı kendisini suçlama, yaşama karşı ilgisizlik ve sosyal hayattan çekilme.⁹⁰

Depresyon hali yaşayan bir genç, ya ümitsizlik içerisinde yaşamını sürdürerek haline rıza gösterip çevresine sırt çevirir ya manevi boşlukların yol açtığı bir takım inançsal problemler yaşar ya da yalnızlık ve değersizlik hissiyatı içerisinde intihara yeltenir. Ağır bir depresyon, ölüm ve intihar gibi düşüncelerin yoğunluğuna kapı araladığından genç, ölürse hem kendisinin hem de çevresindekilerin kurtulacağına inanır.⁹¹ Yaşadığı ruhi bunalımlardan ötürü toplumda yer edinemeyen ve geleceğinden de umudunu kesen genç, kurtuluşu kimi zaman intiharda ararken kimi zaman da uyuşturucu veya alkol gibi zararlı alışkanlıklarda ya da kanun dışı bazı kötü yollara saparak şiddet ve terör eylemlerinde arayabilir.⁹²

Allah Resûlü'nün hayatı incelendiğinde gençlerdeki depresyona ve ruhsal bunalımlara çare olabilecek pek çok muamelenin olduğu görülecektir. Örneğin gençlerdeki yalnızlık ve değersizlik hissine karşı, nebevi eğitim metodunda şefkat ve ilgi gösterip değer vermek vardır. Enes b. Malik bu durumu şöyle dile getirir: “Aile efradına karşı Hz. Peygamber'den daha müşfik kimseyi görmedim.”⁹³ Hz. Aişe de (r.a.h) konuya şöyle şahitlik eder: “Resûllullah'a konuşması, oturuşu ve sohbeti ile Fatıma'dan daha çok benzeyen birini görmedim. O, Fatıma'yı ne zaman görsen onu karşılar ve öperdi. Sonra elinden tutar ve yanına oturturdu. Hz. Peygamber de ne zaman Fatıma'nın evine gitse, Fatıma da kalkar onu karşılar ve öperdi.”⁹⁴ Bir başka rivayette Üsâme b. Zeyd Hz. Peygamber'in, bir dizine kendisini ötekine de Hasan'ı oturttuğunu ve “Ey Allah'ım! Onlara merhamet etmeni niyaz ediyorum. Çünkü ben onlara merhamet ediyorum.” diye dua ettiğini ifade etmiştir.⁹⁵ Kendisine şefkat ve merhametle muamele edilen, ayakta karşılanan ve gelişinin huzur verdiği hissiyatı ile öpülen genç, sevgi ile varlığına büyük değer verildiğinden kendisini yalnız ve değersiz hissetmez.

Gençlerdeki korku ve karamsarlık hissine karşı, nebevi eğitim metoduunda ümidini asla kaybetmeme kararlılığı vardır. Örneğin, Hz. İbrahim'in

⁹⁰ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009), 196; Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 249-250.

⁹¹ Nurten Kimter, “Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”, *Ekev Akademi Dergisi* 18/60 (Yaz 2014), 225; Hökelekli, “Gençlik ve Din”, 25-26.

⁹² Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 115-117; Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk* (İstanbul: Özgür Yayınları, 2007), 212-215.

⁹³ Müslim, “Fedâil”, 63.

⁹⁴ Buhârî, “Menâkıb”, 25.

⁹⁵ Buhârî, “Menâkıb”, 27; Müslim, “Fedâil”, 17.

ateşten, (Enbiyâ, 21/69) Hz. Yusuf'un kuyudan, (Yusuf, 12/19) Hz. Musa'nın denizden (Şuarâ, 26/63) ve Hz. İsa'nın da çarmıhtan kurtulması (Nisâ, 4/157) korku ve karamsarlık içerisinde olanlara teselli ve umut bahsettiğinden Hz. Peygamber, bu ve bunlara benzer kıssalarla gençlere ümit telkin ediyordu. Önemli kayıplar vererek, ağır yaralar almasına rağmen Hz. Peygamber'in, Uhud Gazvesi'nden sonra yenilginin intikamı adına Mekkeli müşrikleri takip etmesi,⁹⁶ gençlerde oluşabilecek ümitsizliği kırma girişimidir. Her türlü günahı işlediğini dolayısıyla kendisi için arınma ve kurtuluşun imkânsız olduğunu düşünen Vahşî b. Harb el-Habeşî'yi "De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Zümer, 39/53) ilahi müjdesi ile ümitsizlikten çıkarıp İslâm toplumuna kazandırması⁹⁷ nebevî eğitim metodu ümitsizliğe yer olmadığını kanıtlar.

Batıl ve hurafe inançlar, gerçek dışı abartılarla dolu olduklarından gençlerdeki pek çok korku, tedirginlik ve endişenin de temel kaynağıdır. Dinin özüne ve insanın ruhuna zarar veren, batıl ve hurafe inançlara karşı Allah Resûlü, ciddi bir direnç göstermiş ve bu tür tehlikelere karşı inananlarını korumayı önemsemiştir.⁹⁸ Bid'at kelimesinin sünnete aykırı hal veya davranış olarak tanımlanması⁹⁹ bu durumun en önemli göstergesidir. Örneğin, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün, güneş tutulması meydana gelmiştir. Sahâbilerden bazıları güneşin İbrahim'in vefatı sebebiyle tutulduğunu söyleyince Hz. Peygamber, mescide gelerek iki rekât namaz kıldırması ve akabinde "Ey insanlar! Güneş ve Ay, Allah'ın âyetlerinden birer âyettir. İnsanlardan birinin ölümü ve doğumu için tutulmazlar. Böyle bir durumla karşılaştığımız zaman namaz kılarak dua ediniz." buyurarak¹⁰⁰ bid'at ve hurafelerin toplumda yer edinmesine engel olmaya çalışmıştır.

Uyuşturucu, alkol ve kumar gibi bedenen ve zihnen insan sağlığına zarar veren her türlü alışkanlığın, kesin bir dil ile yasaklandığını hatırlatıp¹⁰¹ ağır

⁹⁶ Muhammed Hamidullah ve Casim Avcı, "Uhud Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 56.

⁹⁷ Küçükaşçı, "Vahşî b. Harb", 450.

⁹⁸ "Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözü en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlerdir. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." Müslim, "Cuma", 43.

⁹⁹ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2011), 41.

¹⁰⁰ Buhârî, "Kusûf", 1; Müslim, "Kusûf", 1.

¹⁰¹ Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçın ki kurtuluşa eresiniz. (Mâide, 5/90). "Sarhoşluk veren her içki haramdır." Buhârî, "Eşribe", 4, "Vudû", 71; Müslim, "Eşribe", 67-68.

yaptırımlarla cezalandırılması ve bu bağlamda ciddi koruyucu tedbirlerin alınması,¹⁰² gençleri zararlı alışkanlıklara karşı korumanın nebevi metotlarından. Örneğin, Hz. Peygamber’in, içkiye, onu imâl edene, imâl etmek isteyene, satıcısına, müşterisine, taşıyanına, taşıttırana, kazancını yiyene, içene ve içirene lanet edildiğini ifade etmesi¹⁰³ kötü alışkanlıklarla mücadele etmenin farklı yollarını ortaya koymaktadır.

Allah Resûlü özellikle gençlere, zamanı doğru kullanma becerisi kazandıran, zararlı duygu ve düşüncelerin dağılmasına vesile olan, ruhu ve bedeni dinlendiren sosyal ve sportif faaliyetleri teşvik etmiştir. O; güreş,¹⁰⁴ atıcılık,¹⁰⁵ binicilik¹⁰⁶ ve atletizm¹⁰⁷ gibi sporları gençlere tavsiye etmiş, meşru eğlence törenlerine de bizzat katılmıştır.¹⁰⁸ Örneğin, Ensar’dan iki cariye, Hz. Peygamber ve Hz. Âişe’nin yanında Buâs günü şarkıları söylüyor iken Hz. Ebû Bekir çıka gelir. “Resûlullah’ın yanında şeytan mizmân!” diyerek şarkı söyleyen cariyeleri azarlayınca Allah Resûlü: “Ey Ebû Bekir! Her toplumun bir bayramı var, bu da bizim bayramımızdır. Onları bırak.” buyurmuştur.¹⁰⁹ Dolayısıyla ruhsal gerginliği yatıştıran ve delikanlıdaki duygusal sükûneti sağlayabilen sosyal ve sportif faaliyetlerde bulunmak nebevî eğitim metodunun tercihlerindedir.

Allah Resûlü gençlerdeki pek çok manevi hastalığı, dinî esaslarla tedavi etme eğiliminde olmuştur. Örneğin ümitsizlik hastalığına karşı, Allah’ın rahmetinin geniş olduğunu belirterek¹¹⁰ tövbe kapısının sürekli açık olduğunu vurgulamış,¹¹¹ yalnızlık hissine karşı, Allah’ın her zaman ve her yerde kuluyla birlikte olduğunu ifade etmiş,¹¹² maddi ve manevi sorunlara karşı, dünyanın bir imtihan diyarı olduğunu belirterek zorluklar karşısında sabrın mükâfatının büyük olacağına dikkat çekmiştir.¹¹³ O, zorluk ve mu-

¹⁰² Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 2; İbn Mâce, “Eşribe”, 6.

¹⁰³ İbn Mâce, “Eşribe”, 6.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Libas”, 21.

¹⁰⁵ Müslim, “İmaret”, 168.

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 67.

¹⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 67.

¹⁰⁸ Buhârî, “Meğâzi”, 12.

¹⁰⁹ Buhârî, “İdeyn”, 3; Müslim, “İdeyn”, 16, 17.

¹¹⁰ De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Zümer, 39/53).

¹¹¹ “Kul güneş batıdan doğmadan tövbe ederse, Allah tövbesini kabul eder.” Müslim, “Zikir”, 43.

¹¹² “Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.” (Bakara, 2/186).

¹¹³ “Allah, Müslüman’ın vücuduna batan bir dikene varıncaya kadar meşakkat, hastalık, endişe, keder, acı ve kaygı gibi musibetleri, onun günahlarına kefâret kılar.” (Buhârî, “Merdâ”, 1; Müslim, “Birr”, 50.)

sibetlere karşı tevekkülün önemine vurgu yapmış¹¹⁴ ve intihar etme girişimine karşı da cana kıymanın çok ağır bir vebal olacağını hatırlatmıştır.¹¹⁵

Şüphecilik, tenkit, keskin inançlılık, aşırılık, isyan etme, özgürlük isteği, model insan arayışı, sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, duygu ve düşüncedeki yoğun cinsel temayül, depresyon ve ruhsal buhranlar gibi gençlerde görülebilen aykırı davranışlar, alt benlikten ve çevreden gelen baskılar nedeniyle bocalayan gencin çıkış yolu arayışlarıdır. Bu nedenle gençlerdeki çelişkileri, dengesizlikleri ve duygusal çalkantıları birer kalıcı hastalık olarak değil, aşırılık olarak nitelemek yerinde olacaktır.¹¹⁶ Doğru tepkimede bulunulması durumunda genelde çağın sonuna doğru genç durulur, benlik kavramı netleşir ve kendi benliğine saygısı artmaya başlar.¹¹⁷ Dolayısıyla çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasındaki gelişkinlikten kaynaklanan bu tür problemleri sürekli değil, sonradan yatışabilecek geçici ruhsal sorunlar olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

Sonuç

Gençlik, bedensel ve ruhsal gelişmeye bağlı olarak şüphecilik, keskin inançlılık, aşırılık, isyan etme, sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, yoğun cinsel temayül, depresyon ve ruhsal buhranlar gibi içsel problem ve gelgitlerin yaşandığı kritik bir zaman dilimidir. Gençliğin ruhsal problemlerine erken çözüm arayışında olmak ve manevî eğitimi ihmal etmeden onların donanımlı yetişmelerine olanak sağlamak, geleceğe umut ile bakmanın elzem ihtiyaçlardandır. Zira gençlik problemleri, sonraki yıllara da yansiyacak ve ömür boyu yaşanacak temel bazı sorunlara da kaynaklık teşkil edebilecektir.

Ruhen ve bedenlen kâmil insan inşa etmeyi hedef edinen Allah Resûlü, genç arkadaşları için mana eksenli bir eğitimi benimseyerek aklı ve kalbi esas alıp ruhsal yapıya hitap etmeyi eğitim anlayışının merkezine almıştır. O, bireysel veya toplumsal pek çok problemin ana kaynağının zihinsel yapı olduğunu fark etmiş ve çoğunlukla gençlerdeki ruhsal yapılanmayı güçlendirme gayretinde olmuştur.

¹¹⁴ “Bir şey istediğin zaman onu Allah’tan iste. Yardım dilediğin zaman Allah’tan dile. Şunu iyi bil ki! Bütün yaratılmışlar sana bir menfaat bahşetmek isteseler, Allah’ın sana yazdığından daha fazlasını bağışlayamazlar. Yine yaratılmışların tümü sana bir zarar vermek isteseler, Allah’ın sana takdir ettiğinden fazlasını veremezler.” Tirmizî, “Sıfâti’l-Kiyame”, 50.

¹¹⁵ “Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse, o Cehennemde sonsuza kadar kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, zehrini eline alır ve Cehennem ateşinin içinde ebedî olarak onu içer. Kim de kendisini bir demir ile öldürürse, demirini eline alır ve Cehennemde ebedî olarak o demiri karnına saplar.” Buhârî, “Tıbb”, 56; Müslim, “İmân”, 175; Ebû Dâvûd, “Tıbb”, 11.

¹¹⁶ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı* 112, 125-126.

¹¹⁷ Yörükoğlu, *Gençlik Çağı* 114.

Gençliğin ruhsal problemleri çerçevesinde Hz. Peygamber'in eğitim anlayışı ve uygulama örneklerinde genellikle şu ilkelerin esas alındığı gözlemlenmiştir. Gençlere değer verip sevgiyi hissettirmek, akla ve duyguya hitap ederek muhatabı tatmin etmek, faydasız arayışlardan men ederek ulvi hedefler koymak, halden anlayarak müsamaha ile aşırılıkları törpülemek, illegal istek sahiplerine alternatif çözümler sunmak, sabır göstererek sürekli doğru davranış sergileyebilmek ve şahıstan ziyade soruna odaklanarak gençler için örnek bir şahsiyet olabilmektir.

Nebevî eğitim metodunu örnek alarak akla ve kalbe hitap etmeyi esas alan bir eğitim politikası geliştirmek, sabrı ilke edinerek her şeye rağmen doğru davranış sergileyebilmek ve sağlıklı sosyal çevreler oluşturmak, gençler için ruhsal problemlerin aşılmasında en etkin yardımcı kuvvetler olacaktır.

Gençliğin ruhsal problemlerinin çözümü için şu tür önerilerde bulunmak mümkündür. Gencin zihinsel yapısı soru sorma, sınama ve sorgulama ile sürekli hareket halinde olduğundan kalbi ihtiyaçlar esas alınarak gençliğin heyecanı ve ihtiyaçları iyi okunabilmeli, gençlerin şüphe ve eleştirilerine ehemmiyet verilerek mana arayışlarında yanlarında olunmalıdır.

Mutlak doğruların sadece kendilerinde olduğu düşüncesinin bir neticesi olarak gençlerde görülen aşırılık ve keskin inançlılık gibi problemler; dengeli tepkime, sükûnet, af ve müsamaha ile kıvama getirilmeye çalışılmalıdır.

Kendini ispatlayarak farklılığını ortaya koyma eğiliminde olan ve isyan etme düşüncesini de yoğun yaşayan gençlerle, olumlu bir iletişim kurulmalı, özgürlük arayışlarında en samimi destekçileri olunmalı ve gençler için toplumdaki rol model olabilecek bireylerin sayısı da artırılmalıdır.

Öfkeye dayalı tutum geliştirmek, gençliğin ruhsal hallerinden olduğundan bu tür durumlara karşın sükûnet ve anlayış ile gençlerin duyguları okşanmalı, kendilerini rahat hissetmelerine olanak sağlanmalı ve deşarj olmalarına da imkân tanınmalıdır.

Pek çok davranışında haz ilkesini esas alma, doyuma düşkün olma ve cinsel arzu yoğunluğunu yaşama gibi gençliğin fitrî durumları, illegal yollarla doyuma ulaşma arayışlarına veya ruhsal bazı buhranlara neden olabilmektedir. Bu tür olumsuzluklara karşın evlilik işlemleri güçlendirilmeli ve evlenmeye güç yettirmeyen gençler için de yardımcı bazı kurumlar tesis edilmelidir.

Ümidini, güvenini, neşesini, iştahını veya uykusunu tamamen kaybetme şeklinde gençlerde tezahür eden depresyon ve ruhsal buhranlara karşı da, gençleri sevgi ve ilgi ile yalnız ve değersiz olmadıklarına inandırmalı, umut aşılayarak karamsarlıktan kurtarmalı, sahih dinî bilgi ile inançsal problemlerine çözüm aramalı, bilinçli bir eğitim sunarak kötü ve zararlı alışkanlıklara karşı korumalı, ortak hedefler etrafında bir araya gelmelerine

olanak sağlamalı ve sosyal ve sportif faaliyetlerle gençleri ruhsal ve bedensel rahatlığa kavuşturmalıdır.

Kaynakça

Acuner, Hacı Yusuf. *14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi ve Ahlak Eğitimi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2004.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. ys.: Mektebetü'l-İslâmî, tsz.

Akpolat, Sabri. "Peygamberimiz Ve Gençlik". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2007): 209-223.

Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011.

Aydınlı, Abdullah. "İkrime b. Ebû Cehil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22: 42-43. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Bahadır, Abdülkerim. "Ergenlik Döneminde Dinî Şüphe ve Tereddütler". *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

Başkurt, İrfan. "Gençlik, Madde Bağımlılığı Ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım)". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003): 73-114.

Berkün, Cezmi Tahir. *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1978.

Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahihu'l-Buhârî*. Thrc. İzzeddin Dâîlî, İ'mâd Tayyâr, Yasir Hasan. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr. *el-Beyân ve't-tebyîn*. Thk. Abdusselâm Muhammed Harun. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1998.

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*. Ankara: 2014.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî. *Sünenu Ebî Dâvûd*. Thrc. Yasir Hasan, İzzeddin Dâîlî, İ'mâd Tayyâr. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

Ebû Gudde, Abdulfettâh. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Öğretim Metotları*. Çev. Enbiya Yıldırım. Ankara: Otto Yayınları, 2018.

Gözütok, Şakir. *Hiz. Peygamber'in Hadislerinde Eğitim Metotları (Buhari ve Müslim Örneği)*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.

Günay, İlhami. "Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi". *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10/2 Winter, 2015: 435-460.

Hammâd, Nafiz Hüseyin. *Ebhâsu seniyye fi ş-sünneti nebeviyye*. Beyrut: Dâru'l-Muktebas, 2018.

Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. Çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2011.

Hamidullah, Muhammed ve Avcı, Casim. “Uhud Gazvesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 54-57. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Hasan, Hasan İbrahim. *İslâm Tarihi*. Trc. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987.

Hayta, Akif. “İbadetler ve Ruh Sağlığı”. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

Hökelekli, Hayati ve Çayır, Celal. “Gençlerin Din Değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkenler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2006): 23-46.

Hökelekli, Hayati. “Gençlik ve Din”. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

İbn Haldun. *Mukaddime*. Çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah ed-Dinâverî. *Uyûnu'l-ahbâr*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, tsz.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *Sünenu İbn Mâce*. Thrc. İ'âmâd Tayyâr, Yasir Hasan, İzzeddin Dâî. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

İbnü'l-Esîr, Abdulkerim b. Abdulvahid eş-Şeybânî. *el-Kâmil fi't-târîh*. Thk. Ebi'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.

Kanger, Faruk. *Peygamber Ahlâkını Referans Alan Karakter Eğitimi*. İstanbul: Kampanya Kitapları Yayınları, 2012.

Kara, Seyfullah. *Peygamber Döneminde Gençlik*. İstanbul: Ağaç Kitapevi Yayınları, 2009.

Kimter, Nurten. “Gençlikte Din Ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”. *Ekev Akademi Dergisi* 60 (2014): 223-260.

Kula, Naci. “Gençlik Döneminde Kimlik ve Din”. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Vahşî b. Harb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42: 450-451. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Mâdî, A'tâf Mâdî. *Tevcihu'n-nebevî li ş-şebâb*. Yüksek Lisans Tezi, İslâm Üniversitesi, Gazze, 2011.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc. *Sahîhu Müslim*. Thrc. Yasir Hasan, İzzeddin Dâî, İ'âmâd Tayyâr. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Suayb. *Sünenu'n-Nesâî*. Thrc. İ'âmâd Tayyâr, Yasir Hasan, İzzeddin Dâî. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

Özbaydar, Belma. *Din Ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Baha Matbaası, 1970.

Özdemir, Şuayip ve Kavak, Rahime. “Kur’ân Ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish* 9/2 (2014): 1215-1226.

Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010.

Sancaklı, Saffet. “Hz. Peygamber’in İbadetlerde Öngördüğü İ’tidal ve Kolaylık Anlayışı”. *Uludağ Üniveristesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2000): 377-392.

Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

Selçuk, Mualla. *Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu (İnanç ve Davranış Bütünlüğü açısından Bir Deneme), Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, tsz.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu 'l-ümem ve 'l-mülûk*. Nşr. Ebû Suheyb el-Kermî, Riyad: Beytu'l-Efkâri'd-Develiyye, tsz.

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenu 't-Tirmizî*. Thrc. İzeddin Dâlî, İ'mâd Tayyâr, Yasir Hasan. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, 2015.

Vâkîdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer. *Kitâbu 'l-meğâzî*. Thk. Marsden Johannes. Kahire: Alemu'l-Kutub, 1984.

Yapıcı, Asım. “Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri (Çukurova Üniversitesi Örneği). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2009): 1-37.

Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları, 2012.

Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları, 2007.

